

הפסוק

הירצא לנו מהאמור לעיל, שגדון דידן אין חשש לשנות, וכפי המצואר נג' השאלות שבראש דברינו, בשלשתן יאל הדבר להיתר לשנות. ובלבד שלא תנא מזה ח"ו שום מחלוקת, אלא יעשה הכל בשלום וצמישה.

הפסוק

(ו) לפי הדברים האמורים, אם ישחנה המנהג ויצרכו על הלל בר"ח בקול רם, יל"ע אם אחד מהנשאים צמנהג שלא לבד, ירד לפני התיבה בצבור שרובם ככולם מצרכים, מה יעשה, האם יהא ש"ץ בלי לבד, או יבדק להקהל, או ימנע עצמו מלהיות ש"ץ להלל.

גדון מעין זה בשו"ת חיים שאל (להרחיד"א ז"ל, בסוף ח"א סי' נט) צנן ח"י שלא מצדק על הלל בר"ח, שגדמן לחו"ל (ודעתו לחזור לא"י) וירד לפני התיבה וצריך, וקם חכם א' כנגדו, שהיתה צרכתו לבטלה כיון שלפי מנהגו אינו מצדק, וא"כ לא הוציא הצבור ידי חובתם. — וכ' הרחיד"א ז"ל שלא שפיר עבד שירד לפני התיבה. ואם כבר ירד יאל לדון אם הוציא הצבור, ואם היתה צרכתו לבטלה. ורנה לדמותו לר"ן (פ"ק דמגילה) דצן עיר אינו מוציא צן כרך, לפי שאינו מחוייב בדבר. וכן למי ששכח לספור ספירת העומר, שדינו שאינו סופר עוד בצרכה שכ' הפר"ח (סו"ס חפט) שאינו יכול להיות ש"ץ להוציא רבים י"ח, כיון שהוא אינו מחוייב בדבר. — וש"כ הוציא ראה שלא צריך לבטלה, ושיכול להוציא רבים י"ח, מעובדא דרב אשי (פסחים קו.) שאקלע למחוזא וכידוהו לקדש בשבת קידושא רבא, ואמר צורא פרי הגפן והאריך בו, פירשצ"ס לדעת אם יסרהצ א' מהם לשמות, ובכך יצין דבפה"ג רגילין לומר ותו לא, שאל"כ היה אומר להם קידוש של לילה כמנהגן עכ"ל, וכ"כ הר"ן. הרי דרב אשי לא נהג לומר ציוס קידוש הגדול של לילה, ומסתמא הכי נהגו באחריה דרב אשי, ואפ"ה אם במחוזא היו אומרים, היה אומר להם כמנהגם להוציאם י"ח. ומינה לנדו"ד, דאע"ג דאיש זה מא"י שאין מצרכין על הלל בר"ח, והוא לעצמו ג"כ אינו מצדק בחו"ל, צ"ז כשנעשה ש"ץ יכול לבדק להוציא הרבים י"ח. ואינו דומה לספה"ע הנ"ל, דהכא במחוזא אם

נהגו לבדק ציוס קידוש הגדול, ודאי הוא עפ"י חכמים דהתם, ולדעתם גם רב אשי מחוייב בדבר, דלסברתם לכו"ע יש להם לעשות כן, ומשו"ה היה אומר ומוציאם י"ח. וכן צנדו"ד, להפוסקים שצריך לבדק להלל בר"ח, ועל דעתם נהגו בחו"ל לבדק, לשיטתם גם רב אשי מחוייב הוא, ומצי מפיק להו. משא"כ בספה"ע, שהצבור חייבים לכו"ע, והש"ץ לא, אינו יכול להוציאם י"ח עכמו"ד בקיצור.

הסבר דבריו, דנהי שהמצדק לא מחזיק עצמו לצד חיוב בצרכת ההלל בר"ח, צ"ז כיון שלדעת בני חו"ל צד חיוב הוא (לשי' הרא"ש והרמ"א) יכול להוציאם, שהרי לדידהו צד חיוב הוא [משא"כ צן עיר, שלדעת בני הכרך ג"כ לאו צד חיוב הוא צט"ו]. — אבל יל"ע איך מותר על סמך זה לצן א"י לבדק, נהי שבני חו"ל סוצרים שמייב ולכן י"ח בצרכתו, אבל לפי מנהגו כהרמב"ם הרי זו ברכה לבטלה. — וז"ל שזה היה רק צנדון ההוא, שהוא הוציאם י"ח בצרכתו, כלומר שרק הש"ץ צריך, וכולם יאלו י"ח בצרכתו. דבכה"ג יכול לבדק להם, כי להם שפיר מצדק הגם שלעצמו לא היה מצדק. [ועכ"ח צזה איירי, שהרי צזה קמו כנגדו לומר "שלא הוציא הרבים י"ח", ואם הוא רק כש"ץ דידן, הרי הוא רק מסדר ומנהיג התפלה, אבל אינו מוציא י"ח, כי כל א' מצדק לעצמו, וכמ"ש בק"ז בשו"ת חת"ס (חאו"ס סי' רה) שבזמנינו אין הש"ץ מוציא י"ח. אעכ"ח הוציאם י"ח ממש בצרכתו, ולכן מצדק עבד הקהל.

ולפ"ז אם ישחנה המנהג וכולם יצרכו, אז צריך זה שאינו מצדק להמנע מלהיות ש"ץ להלל, דלהוציא את הקהל לא שייך אללנו, שכולם מצרכים. ולכבוד הקהל לבדק ברכה שהוא חושש צה משום ברכה לבטלה, ג"כ לא שייך ואסור, דלא מצאנו היתר צזה משום כבוד הצבור. ולירד לפני התיבה ולא לבדק, הרי זה משנה ממה שהצבור עושים, וצזה הרי אמרו (צירושלמי הנ"ל) ראה איך הצבור נוהגים ונהוג כן, ולכן הכי טוב שימנע עצמו מלהיות ש"ץ להלל. ואם אינו יכול מפני איזה סיבה למנוע עצמו, אז יבדק אחר.

סימן עח

אוצר החכמה

קמח נטול גלוטן למצה לחולי ציליאק

זהחלט, ולא נשאר צו שום גלוטן, או שעכ"פ צלי גלוטן ה"ז לא נעשה קמח כשמערצו עם מים, וא"כ עכ"ח שנשאר צו קצת גלוטן, אבל לא כ"כ כמו שהיה צמחילה. — וכמו נשאר מיני דגן, שיש בהם ג"כ קצת גלוטן, אשר זה לא מוזק לחולי ציליאק, כן בחטים נטולי גלוטן [כדוגמת קפה — נטול קופיין שקצת נשאר שאינו מוזק לרגישים לקופיין].

ואם יתברר ע"י צדיקות מעצדה שנשאר משהו גלוטן, א"כ שוב צא לידי חמוץ וכשר למצת מצוה.

בשור"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' מט) נוטה לפסול קמח שאר מיני דגן (שעורים כוסמין שכולט שועל ושיפון) מלעשות מהם קמח למצה, כיון שממהרים להחמיץ, וכיון שקשה להאמין שחולי ציליאק לא יוכלו לאכול עכ"פ כזית מצת מצוה. — ואכן כדבריו כן הוא בהרבה מאנשים נשים וילדים אלה, אבל מיעוטם (שהם כמות גדולה של נפשות) רגישים אפילו למשהו קמח חטה, והוא אללס כסם, שתיכף מקיאים ומרגישים לא טוב. — וא"כ מצוה רבה למצוא להם פתרון נכח דהיתרא. — ובשור"ת שבט הלוי ח"ט (סי' קיז) התיר לפי כמה הוראות שנתן שם. ובספר פסקי תשובות (תנ"ג, א) הביא שהמנח"י כ' לצעל שרגא המאיר שלא אסר לחולי ציליאק ועיי"ש עוד צענין זה.

ולעצם העיון צסוגיא זו הנני שולח מנ"צ מש"כ חתני הגאון המובהק רבי חיים וייס שליט"א צעמ"ח מרקחת חיים בקובץ "עץ חיים" באבוב ארה"צ ניסן תשס"ז (ח"ג). בצלדי ההיתר.

ירושת"ה בברכת חג כשר ושמח וברכות לעד

בס"ד ו' ניסן תשע"א

בחודש אשר ישועות בו מקיפות, יתברך ממעון הברכות, מעכ"ת מכובדי הגאון המפורסם בשערי הוראה, ספריו מבררן בעלמא, כש"ת מו"ה אליהו שלזינגר שליט"א, אב"ד ורב השכונות גילה ומקור חיים, ודומ"ץ ומחבר ספרים רבים וחשובים. אחדשת"ה.

גלילי אצבעותיו הגיעוני צדצר השאלה הנחוצה צאנשים הרצה הסובלים מ"ציליאק" שאין קיצתם יכולה לעכל קמח חיטה, ואפילו כזית מצה אינם מסוגלים לאכול. כי תיכף צאים ליסורים גדולים, וזה כמה שנים שמגיע מארה"צ קמח משאר מיני דגן (שיפון ושכולט שועל) עם הכשר מהודר, ומה אופים להם מצות. וכעת המציאו להוציא מהחטים את חומר ה"גלוטן" שהוא המוזק לרגישי קמח. ומעכ"ת שליט"א דן בארוכה אם מצות אלה כשרות, דכיון שהוציאו מהם את הגלוטן שוב אין צאים לידי חמוץ. ומשום כך מסיק שאין יוצאים בזה יד"ח מצה. — אכן מציא מהגאון האדיר מוהרי"ג אלישיב (שליט"א) [ז"ל] (הגדש"פ עמ' 26) ש"יתכן" שלמצת מצוה אין יוצאים, אבל אסורה צער"פ [ופשיטא שלחם מקמח נטול גלוטן שנאפה בתורת חמוץ אסור צפסח].

דיון מעכ"ת הוא בעיקר אם מצה זו דוקא לריכה ג"כ לצא לידי חמוץ, וזה אינה צמחוסר גלוטן, או די אם מין החיטים יכול לצא לידי חמוץ. ולפני שנעיין צסוגיא זו של ראוי לצא לידי חימוץ, צריך לדעת המציאות, אם צ"נטול - גלוטן" (חטים שהוציאו מהם חומר הגלוטן) הוא אמנם נטול לגמרי ונקי

סימן עט

במנהג החת"ס עם ב"ב באכילת כזית מצה

בודאי ראית שהרחצתי הדיבור בס"ד במנהג החת"ס במשנת יוסף על סוגיות (או"ח ס"א ס' לב, י) והבאתי קושיא זו (בעמ' רפה בהערה י"ד) בשם אמרי יהודה, וטרחתי ליישב מנהגו בקודש עייש"ה דו"ק ומשכח נאצל איני צטוח שגם קושייתך הנ"ל (שהק' גם האמרי יהודה) נתיישבה.

ואשכחן צמח מקומות כתוב שלא נהגו עכשיו שא' מנצח להוציא כולם, צמח"צ (ס"ח סק"א) לענין ברכת המנוחות צליית, ואפשר משום שאין הכל בקיאות להתכוין לנאות ולהוציא. ועוד (בס"ח סק"א) לענין ברכת הנהנין צמח"צ עייש"ה. — וא"כ כאן צאצאו מעמד לכאורה מ"ט הוציא החת"ס את כולם צמח"צ, ולא באכילת מצה.

ובפשטות נריך לומר בזה, דצברכת המוציא היו בני הבית רגילים לשמוע מאציהם צמח"צ מן החת"ס, ולנאות צברכתו. אבל צברכת המנוחות השונות ה"י המנהג להיפך, שכל א' מנצח לעצמו, צנטילת לולב וצליית ותפילין ונט"י וברכת החורה וכו', לכן חשש שמא כאן צברכת המנוחה דמנה מפני שאינם רגילים לא יכוונו לנאות מהמשמיע, וכן באחרים שילמדו לעשות כן, לא יכוין המנצח להוציאן, משום כך כל א' צריך לעצמו, וכולם יחד צברכת אכילת מצה. — (וכבר כתב החת"ס לגבי חירואים שרוב הדוחקים אמת).

גב. נהגתי גם משאר דבריו הנאמרים בטיטו"ד, ובענין הסיבה בעמידה לא יצא, כמפורש בירוש' (פ"י ה"א) דהוי דרך עבדים ולא דרך חירות שהוא עיקרי בליל פסח. ויש אתי בכתובים, וביארחי מש"כ הדרישה (תעב, ב) שישב "עם משכן" צ"ל "משען" דישיבה שאין בה סמיכה טובה הימנה, ולא רק שלא יעמוד, אלא ישב עם משענת.

דושה"ט בברכת חג כשר ושמח

בס"ד ר' ניסן תשע"א

שוכט"ס ליקירי האברך המפואר, פרי עץ הדר, מופלא ומופלג בתורה, חריף ובקי טובא ושקדן גדול יומם ולילה, הרב מתתיהו גבאי שליט"א אחדשה"ט בברכה.

במכתבך עמדת על מנהג כק"ז מן החת"ס באכילת כזית מצה בליל פסח עם בני ביתו והמסובים אצלו, שתחילה בריך על ג' המצות ברכת המוציא והוציא את כולם בברכתו, כמו בכל שבת. וחילק מהמצה לכל המסובים, ושוב חילק שנית מהאמצעית הפרוסה ובירך הוא יחד עם כולם ברכת על אכילת מצה.

עיקר קושייתך דכמו שהוציא את כולם צברכת המוציא, כן היה יכול להוציאם צברכת המנה שהיא ברכת המנוחות. והארכת צברכות רבה, והנאות משו"ת להורות נתן (ח"ו ס' כג) וספר צד קודש (פסחים ס' יא) דצמח"צ שכולם עושים יחד, כמו צהבדלה שמדליקים נר א' וכולם מצרכים צורא מאורי האש, אז א' מנצח לכולם (כשו"ע ס' רחץ) משום צרב עם הדרת מלך, אבל באכילת כזית מצה שכל א' מקיים המנוחה לעצמו, בזה ליכא צירוף צברכה, ולא שייך צרב עם הדרת מלך. ולכן צברכת המוציא, שהיא ברכת הנהנין, הוציא את כולם, ולא צברכת המנה. — [ודע דמש"כ צשו"ע (קסו, כ) דהמוציא דליל פסח היא צברכת המנוחות, זה רק לגבי ערבות, כיון שחובה לצרך המוציא לאכילת מצה, אבל לעולם היא צברכת הנהנין, אלא שהיא חיונית].

ויל"ע טובא בזה, שהרי גם צברכת המנוחות שצגופו אחד מנצח לכולם, כצשו"ע (או"ח ס' מ, ה) אם צ' אז ג' מחטטפים צפעס אחת, אם רצו אחד מנצח לכולם והאחרים יענו אמן, וצמח"צ (סק"א) משום צרב עם הדרת מלך. — ושם הרי כל א' עושה המנוחה לעצמו שמחטטף בטלית שלו, ואעפ"כ יש עניין של צרב עם, שא' יצרך לכולם. וא"כ מ"ט לא צריך החת"ס גם צברכת המנה להוציא כולם.

סימן פ

סיפור יצ"מ גם כשאינן מצה ויין

— להרב הנ"ל —

הראשונים. וכתב (בדף קפו. ד"ה אלה) מעיקר הדין הוא דבר חדש מאד לומר דכשאינן לו מצה פטור מלספר צי"מ, ולא מישתמיט חד מן הפוסקים להשמיטנו חידוש כזה, ובדאי מאי דאמרינן בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, היינו רק לומר בשעה שחייבה התורה להיות מונחין לפניך, אבל אה"נ דאע"פ שעל פי סידה איננו לפניו לא מיפטר מסיפור יצ"מ עכ"ל. ואחרי ציור דברי הראשונים בזה, ממשיך (בדף קפט. באד"ה ומה"ט) מ"מ בזמן דאיכא חובת מצה ישנו לחובת סיפור יצ"מ, אע"ג דלית לי מצה עיי"ש. וכ"כ בחזון עובדיה (סי' כג) ושו"ת משנה הלכות (סי' ג סי' סח).

ומה שהצאת מצד קודש דמתי שמקיים המצוה הקיומית דאכילת מצה יקיים ג"כ סיפור יצ"מ, דסיפור יצ"מ תליא במצוה. — ויל"ע שזה רק כשחובת מצה צליל א' דפסח לפניך, אז החיוב לספר, ולא כשמקיים המצוה ב' ימי חג הפסח.

לגבי הסיבה צקטן יש סברא לומר, כמו צנשים (פסחים קח.) שאין דרכן בכך (כרשב"ם מהשאלות) (מפני הנגיעות), כך עוד יותר קטן, אין שייך בו הסיבה כגן חורין, דדרך חינוך לקפוח ולהתהפך ולא ליסב בשעת סעודה, ואפילו אם יורוהו להסב אין זו הסיבה בדרך חירות, אלא בדרך שחוק צלי דעת, דאפי' בזמן חז"ל שהסיבו בסעודה, לא הי' דרך קטנים בכך, וא"כ צידע לכול כוונת כדאכ"פ צריך לחנכו, אפי' אם א"א לחנכו להסיבה.

סיפור יצ"מ צנשים עי' שו"ת משגי" (ח"ד סי' פו) שזו מסירת האמונה צי"מ וצמח"ק לדורותינו, וזו"נ חייבים בזה להגיד ולקבל. וכן נהג החת"ם בצנותיו עיי"ש. ויש לי עוד בכמוצים בזה.

דושה"ט בברכה

בס"ד י"ג ניסן תשע"א יומא דהילולא דמרן הרב"י ז"ל

כתב ממותנו הגאון ר' אפרים אשרי ז"ל (שנכדו הוא בעל נכדתי) בשו"ת ממעמקים לדון בזמן השואה שלא היה להם מצה ויין לד' כוסות ולא הגדש"פ, אם חייבים בסיפור יצ"מ. — והנה שאלה כזו משכחת לה ל"ע גם צומנינו, צמי שהצלהו צליל פסח לצית החולים לחדר מיון, ואסור לו לאכול ולשתות, והוא צדעה כלולה, ומחכה לתוצאות הצילומים והצדיקות שעשו לו, אם חייב אז בסיפור יצ"מ, ולפעמים יכול לקיים והגדת לצנך ממנו, כי נמצא עמו. — ויבאר צ"ד שגם צאין לו מצה, חייב לקיים מ"ע דסיפור יצ"מ.

ופלפלת בחכמה והצאת כמה אחרונים שכתבו שמי שאין לו מצה פטור מסיפור יצ"מ, ה"ה מהר"ם שיק (מ"ע כא), ובשו"ת חסד לאברהם (מהדו"ת או"מ סי' נד), ובשו"ת תורת חסד (או"מ סי' ט), וכעין שכתבו הקה"י (כתבים פסחים סי' קח) ושו"ת להורות נתן (סי' ג סי' כה), ובד קודש (פסחים סי' לג) לתרץ קו' המנ"ח מ"ט כ' החינוך (מ' כא) שצנשים חייבות בסיפור יצ"מ, הא הוי מעשהז"ג, וחירצו. בסיפור יצ"מ ל"ה מ"ע צפנ"ע אלא כלולה צמ"ע דמצה שהיא לחם עוני שעונים עליו דברים הרבה, ומדחייבות צמ"ה ה"ד בסיפור יצ"מ, ועפ"ז כתב החס"ל הנ"ל שאין מצרכים על סיפור יצ"מ כיון שלא הוי מ"ע צפנ"ע. — ועפ"ז יא' לך שלפי דבריהם בשאלות הנ"ל מי שאין לו מצה פטור מסיפור יצ"מ. (ורוד הספרים איננו אחי. ובמהר"ם שיק לא מצאתי שייק קו).

אולם שפיר הצאת מפמ"ג (או"מ סו"ס חפ משגי"ז סק"א) דגם מי שאין לו מצה חייב בסיפור יצ"מ. והגרי"פ פרלא (בסה"מ לרס"ג ח"א מ"ע לג) שצניגת עליו, מנדד בזה לכאן ולכאן, ומבאר שזו מחלוקת